

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1048 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umriqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlar.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrarov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlar.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari.....	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan.....	150
Cao Gang , PhD Candidate	

"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Abduqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abduljalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyyigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	
Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar.....	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	

Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d., professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f. d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Matmatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddin Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoir Shukurullaevna , katta o'qituvchi	
Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyevena , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globalashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan	
himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ) misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators	
in Commercial Banking Sector.....	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... ..	683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилюла Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	

Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isafova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развитии экономики Узбекистане	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	
Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал	809
Шарипова Мадина Конгратбаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	
Lizing faoliyatini kreditlashda anderraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	824
Burxonov A. U. , i.f.d., professor; Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari	829
Ruzibayeva Nargiza Hakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	
O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li , Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini organishning nazariy asoslari	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari	875
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	

Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions.....	879
Ergasheva Malikakhon , Independent researcher	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish mehnat bozorida bandlik darajasini oshirish omili sifatida.....	884
Amanov Otabek Amankulovich	
Tashqi savdo – statistik o'rganishning obyekti sifatida.....	888
Ergashev Mirjon Yorqin o'g'li , tayanch doktorant	
Nodavlat notijoart tashkilotlarida maqsadli tushumlarga doir ishchi schotlarni takomillashtirish.....	893
Ne'matov Oybek Ismatullayevich , PhD	
Kichik biznes subyektlarida marketing strategiyasini qo'llash va uni takomillashtirish.....	897
Saidaxmedova Nodira Iloxmovna , DsC	
Библиометрический анализ области знаний налогового администрирования.....	902
Bokhodir Isroilov , Doctor of Economics, Boburshokh Ibragimov , PhD	
Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni tartibini takomillashtirish tahlili.....	909
Raximova Shaxlo Rajapboyevna , mustaqil tadqiqotchi	
Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati.....	915
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna , PhD	
Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ta'sirini boshqarish.....	922
Maxmudov Anvarjon Maxmudovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlili.....	930
Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich , dotsent	
Семья и ее роль в воспитании молодежи.....	935
Зайналов Жахонгир Расулович , профессор, Бердикулов Журабек , ассистент	
Don mahsulotlari korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining boshqaruv hisobi, auditni qilishga oid tadqiqotlarga doir mulohazalar.....	938
Nosirov Ilhom Abbosovich , i.f.d., Abdilalimov Akmaljon Obidjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Повышение эффективности маркетинговой деятельности издательско-полиграфических компаний..	943
Холмирзаева Феруза Абдуллаевна	
Совершенствование учета качества в предприятиях по хранению и переработке зерна.....	949
Холбеков Расул Олимович , доктор экономических наук, профессор	
Mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning zamonaviy yo'nalishlari.....	956
Axmedova Nafisa Amriddin qizi	
Iste'molchilarga yo'naltirilgan marketing strategiyalarini takomillashtirish.....	962
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki auditni tashkil qilishning nazariy asoslari.....	968
Maxmudova Sharifa Elmurodovna , tayanch doktorant	
Tijorat banklarining chakana xizmatlari va ularga ta'sir etuvchi omillar.....	972
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna , PhD	
Xalqaro lizing munosabatlarini rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda uning rolini oshirish.....	978
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Raqamli banklar faoliyatini tahlil qilish (Tinkoffbank misolida).....	983
Nabiyeva Feruza Odilovna , tayanch doktorant, Parpiyeva Ra'no Abdurasulovna	
Пути организации инновационных процессов в Узбекистане.....	988
Насиров Дилшод Фарходович	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	992
Кодиров Бобур Абдулбори угли , магистр	
Tijorat banklari depozit bazasini optimallashtirish masalalari.....	1000
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Tijorat banklari operatsion xarajatlarini optimallashtirishning ayrim jihatlarini.....	1005
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Bank kapitali barqarorligini oshirishda iqtisodiy mexanizmlardan foydalanish holati.....	1010
Vasiyev Alisher Samiyevich	
O'zbekistonda fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirish amaliyotining institutsional tahlili.....	1014
Hakimjon Hakimov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari.....	1019
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliq rag'batlarining samaradorligini oshirish.....	1024
Ilyasova Barno Axmadovna , mustaqil tadqiqotchi	
Xitoy sug'urta bozorida onlayn sug'urta xizmatlar tahlili.....	1028
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori (PhD)	
Ayrim rivojlanayotgan davlatlarda innovatsion bank xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari.....	1033
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligini matematik simulyatsion modelashtirish.....	1041
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	

SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI MATEMATIK SIMULYATSION MODELLASHTIRISH

Artikov Ne'matulla Abdusalamovich

Toshkent Moliya Instituti "Soliqlar va soliqqa tortish" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Maqolada soliq tushumlarining soliq ma'muriyatchiligi faoliyatiga ta'sirini baholash maqsadida maxsus ekonometrik model orqali regression tahlil yordamida ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq, daromad, ma'muriyatchilik, model, samara.

Abstract: The article examines the impact of tax revenues on the activities of the tax administration using a special econometric model using regression analysis.

Key words: tax, income, administration, model, efficiency.

Аннотация: В статье рассматривается влияние налоговых поступлений на деятельность налоговой администрации с использованием специальной эконометрической модели с помощью регрессионного анализа.

Ключевые слова: налог, доходы, администрирование, модель, эффективность.

KIRISH

Soliq tushunchasi davlatning o'z xarajatlarini moliyalashtirish uchun mamlakat fuqarolaridan oladigan daromadi sifatida tushuniladi. O'zbekiston soliq tizimida soliqlar ikki asosiy yo'nalish bo'yicha tasniflanadi: bilvosita va to'g'ridan-to'g'ri soliqlar. Samarali soliq ma'muriyatchiligi, davlatning o'z xarajatlarini moliyalashtirish uchun zarur daromad olish, davlat xizmatlarini uzluksiz ta'minlash, har bir soliq to'lovchining davlat xarajatlarini moliyalashtirishda adolatli ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Maqolada O'zbekiston soliq ma'muriyatchiligining samaradorlik tushunchasini o'rganish, soliq ma'muriyatchiligida samaradorlikni belgilovchi omillar va samaradorlikni ta'minlash uchun qanday choralar ko'rilishi haqida fikr yuritiladi. Ushbu maqsadga muvofiq soha faoliyati hisobotlaridan olingan o'tgan yillardagi statistik ma'lumotlarga asoslanib, soliqlarning davlat soliq tushumlari tarkibidagi salmog'i hamda soliq ma'muriyatchiligi faoliyat samaradorligiga e'tibor qaratilmoqda. Soliq ma'muriyatchiligi faoliyatidagi samaradorlikning yaxshilanishi, soliq tushumlaridagi ortishga olib kelishi aniqlandidi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

"Soliq ma'muriyatchiligi - hozirgi zamon sharoitida davlat soliq xavfsizligini ta'minlashning muhim yo'nalishi. Bunda soliq to'lovchilarning soliq to'lay olish yoki davlatning daromad olish qobiliyati balans e'tiborda bo'lishi lozim"¹ deb ta'kidlaydi Chun-Yan Kuo. Xalqaro valyuta jamg'armasi va Jahon bankining moliyaviy sektor barqarorligini baholash bo'yicha qo'shma dasturiga muvofiq mamlakatning soliq ma'muriyatchiligi samaradorligini ta'minlash bo'yicha choralar solikli daromadlar darajasidan kelib chiqib amalga oshiriladi². Shuningdek, Xalqaro valyuta jamg'armasining yangi tahrirdagi Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari to'plamida ham solikli daromadlar ijrosini ta'minlashga alohida to'xtalib o'tilgan bo'lib, unda iqtisodiy o'tish davridagi hamda rivojlanayotgan mamlakatlarda fiskal baza shakllanishi, xususan muvozanatlashgan davlat byudjeti alohida ustuvorlik kasb etishi ta'kidlab o'tilgan³.

Bundan tashqari Osiyo taraqqiyot banki tomonidan o'tkazilgan vaziyatli tahlilda 1997-yilgi Osiyo moliyaviy inqirozi va 2008-yildagi jahon moliyaviy inqirozi sharoitida tashkilotga a'zo Xitoy, Yaponiya va Janubiy Koreya

1 Kuo, C. Y. Estimation of Tax Revenue and Tax Capacity./ C. Y. Kuo//JDI Executive Programs.- 2015. – №. 2015-08.- 34p.

2 The World Bank Group & International Monetary Fund (2005). Financial Sector Assessment Handbook. Washington DC, US.

3 International Monetary Fund (2019). Financial Soundness Indicators Compilation Guide. Washington DC, US.

davlatlarida inqiroz holati yuzaga kelishida, moliyaviy xavfsizlik tizimi noto'g'ri yo'lga qo'yilgani hamda xavf darajasini ko'rsata oladigan va o'z vaqtida xavfdan ogohlantira oldigan ko'rsatkich to'g'ri tanlanmagani oqibatida og'ir moliyaviy-iqtisodiy bo'hron yuzaga kelgani tasdiqlandi⁴. Inqiroz fonida bir tomonda korxonalarning og'ir moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelishi sababli byudjetga tushumlar kamaygan bo'lsa, ikkinchi tomondan ishsizlik darajasi keskin ortishi sababli himoyaga muhtoj qatlami ko'payishi byudjet mablag'lari taqchilligi kuchaygan bir paytda davlatni og'ir ahvolga solib qo'ydi. Vaholangki, moliyaviy xavfsizlik tizimida byudjet ko'rsatkichlaridan ko'ra ko'proq fond bozori, bank tizimi va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar monitoringiga katta e'tibor qaratilgan edi.

Ta'kidlash joizki, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozlaridan keyin global moliyaviy xavfsizlik tizimidagi kamchiliklar yaqqol ko'zga tashlanganidan so'ng xalqaro tashkilotlar va hukumatlar hamkorlikda yangi ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish ustida ishlay boshladilar. Natijada xalqaro va davlat miqyosida moliyaviy xavfning oldini olishga qaratilgan dastlabki xavf signallari (early warning signals) tizimi, xavfdan kutilayotgan zararni boshqarish bo'yicha xavfsizlik to'rlari (safety nets), xavf darajasini pasaytirish va undan ko'riladigan zararni kompensatsiyalash bo'yicha xavfsizlik yostiqlalari (cushioning) tizimlari joriy qilinib, Xalqaro valyuta jamg'armasi tomonidan boshqarib kelinmoqda. Bularning barchasida moliya bozori, bank va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda fiskal ko'rsatkichlar ham o'rin oldi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ma'lumki, ma'lumotlarni tahlil qilishda regression tahlil eng keng tarqalgan usullardan biri bo'lib hisoblanadi. Tushumlarni tahlil va prognozlashda sonli ma'lumotlar bilan juda ko'p ish ko'riladi va turli kattaliklar orasidagi bog'liqlikni kuzatish, tahlil qilish zaruriyati tug'iladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Quyida biz soliq tushumlarining soliq ma'muriyatchiligi faoliyatiga ta'sirini baholash maqsadida maxsus ekonometrik model orqali regression tahlil asosida O'zbekiston soliq amaliyotida soliq munosabatlarining har qaysi ishtirokchilari tomonidan solikli daromadlar darajasining soliq ma'muriyatchiligi samaradorligidan kelib chiqishini iqtisodiy modellash va soliq ma'muriyatchiligi samaradorligining integral ko'rsatkichini ishlab chiqishni ko'rib chiqamiz.

Berilgan son qiymatlarni tahlil qilishda erkli o'zgaruvchi (X) va erksiz (Y) o'zgaruvchilar qaraladi. Regression tahlil ana shu o'zgaruvchilar qiymatlarining o'zgarishini tushuntirib beradi. Regressiya tenglamasi – bu o'zgaruvchilar orasidagi statistik bog'lanishning formulasi. Agar bu formula chiziqli bo'lsa, chiziqli regressiya to'g'risida so'z yuritiladi. Ikki o'zgaruvchi orasidagi statistik bog'lanish formulasi juft regressiya deyiladi, bir nechta o'zgaruvchilar orasidagi bog'lanish esa ko'p omilli regressiya deyiladi.

Korrelyatsion tahlilning ikkinchi vazifasi hodisalar (o'zgaruvchilar) o'rtasidagi bog'lanish zichligini aniqlashdan iboratdir. Bu korrelyatsion indeksi va chiziqli korrelyatsion koeffitsiyentlarning sonli qiymatlarini hisoblash yo'li bilan tekshiriladi. Agar $R=1$ ($r=1$) bo'lsa, unda o'rganilayotgan omillar o'rtasida funktsional bog'lanishlar mavjud bo'ladi. Agar $R=0$ ($r=0$) bo'lsa, bu holda omillar o'zaro bog'lanmagan bo'ladi.

Bog'lanish zichligi R va r larning sonli qiymatlari bo'yicha baholashda quyidagi shartli tasniflashdan foydalanamiz:

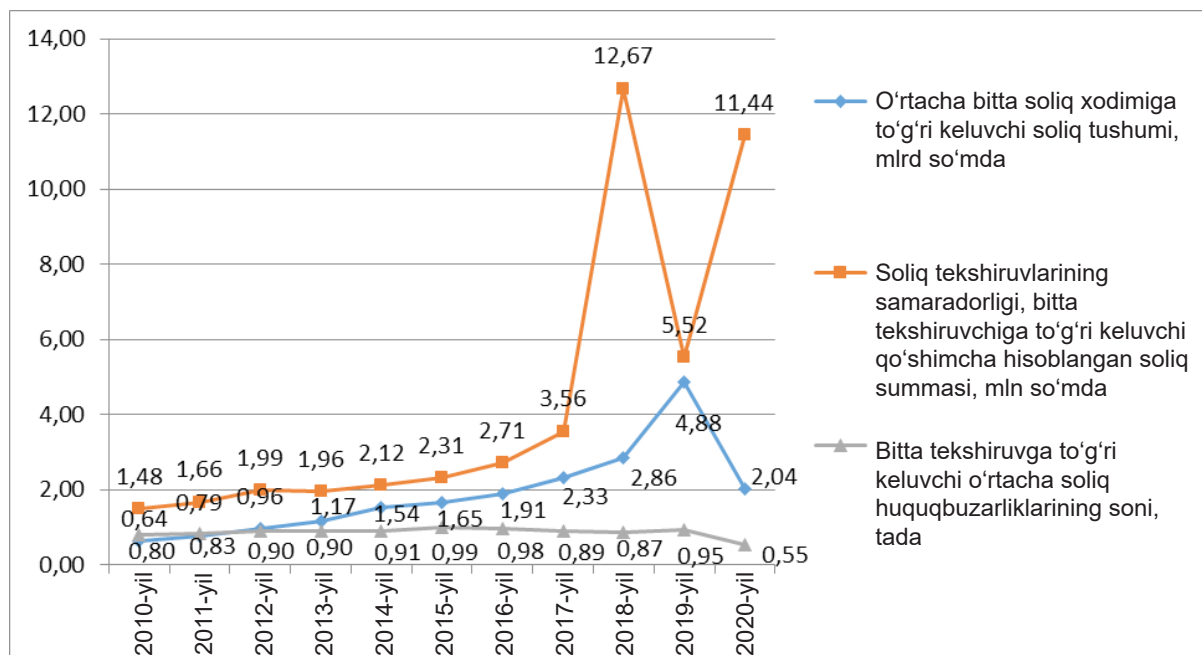
- 0,1 dan 0,3 gacha - kuchsiz bog'lanish;
- 0,3 – 0,65 - o'rtacha zich bog'lanish;
- 0,65 – 0,80 - o'rtachadan zichroq bog'lanish;
- 0,80 – 0,99 - zich bog'lanish.

Korrelyatsion indeks R juftli omillar o'rtasidagi bog'lanish zichligini baholashda qo'llaniladi. Chiziqli bog'lanishlar zichligini aniqlashda korrelyatsiya koeffitsiyentidan foydalanish mumkin. Korrelyatsiya koeffitsiyenti r ning manfiy qiymati hodisalar o'rtasida teskari bog'lanish mavjud ekanligidan dalolat beradi.

Biroq, shuni alohida ta'kidlash lozimki, erishiladigan natijaga omillar, ko'rsatkichlar ta'sirini baholashning ikki va undan ko'p omillarga asoslangan regression-korrelyatsion bog'lanishlari tahliliga asoslangan model ko'rsatkichlarni hisoblash yagona uslubiyotining yo'qligi sharoitida o'zining ma'lum cheklov va kamchiliklariga ega.

Shu boisdan, yuqoridagi mulohaza va ilmiy-tahliliy ishlardan olingan xulosalarni inobatga olib, maqola doirasidagi izlanishimizda Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasi soliq ma'muriyatchiligi samaradorligiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar asosida o'ziga xos ekonometrik modeli yaratishni maqsad qilib qo'ydik. Ekonometrik modelni yaratishdan oldin, unda ishtirok etuvchi omillar dinamik o'zgarishini (2010-2020 yillar moboynda) tavsiflovchi empirik ma'lumotlar asosida grafik tuzamiz va tahlil qilamiz (1-rasm).

4 Asian Development Bank. (2015) Financial soundness indicators for financial sector stability: A tale of three asian countries. Mandaluyong City, Philippines.

1-rasm: 2016-2020-yillarda o'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumi va unga ta'sir qiluvchi omillar dinamik o'zgarishining grafik ko'rinishi, (foizda)⁵

1- rasmda soliq tekshiruvlarining samaradorligi ko'rsatkichlari sifatida, o'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumi, bitta tekshiruvchiga to'g'ri keluvchi qo'shimcha hisoblangan soliq summasi, bitta tekshiruvga to'g'ri keluvchi o'rtacha soliq huquqbuzarliklarning soni vizual – grafik shaklida keltirilgan. O'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumi hamda bitta tekshiruvchiga to'g'ri keluvchi qo'shimcha hisoblangan soliq summasi grafiklari 2010-yildan 2018-yilga qadar barqaror o'sish tendentsiyasiga ega bo'lgan, 2018–2020-yillar davomida ularning grafigi “sakrash xususiyatiga ega bo'lgan. Bitta tekshiruvga to'g'ri keluvchi o'rtacha soliq huquqbuzarliklarning soni grafigi o'zgarishi 2010-yildan 2019-yilga qadar deyarli barqaror xarakterga ega bo'lgan, 2020-yilga kelib pasayish tendentsiyasiga ega bo'lgan. Dastlab, erkli va erksiz o'zgaruvchilar ajratib olinib, ular asosida quyidagi ko'rinishdagi iqtisodiy model yaratildi (1-jadvalga qarang)⁶.

1- jadval: Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasida soliq ma'muriyatchiligiga ta'sir qiluvchi omillar, 2011-2020 yillar uchun⁷

Yillar	Soliq xodimlari soni	O'tkazilgan soliq tekshiruvlarining soni	O'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumi, mlrd. so'mda
2011-yil	1094,0	1563,0	0,79
2012-yil	1083,0	1439,0	0,96
2013-yil	1080,0	1457,0	1,17
2014-yil	1069,0	1449,0	1,54
2015-yil	1078,0	1410,0	1,65
2016-yil	1084,0	1341,0	1,91
2017-yil	1084,0	1275,0	2,33
2018-yil	1262,0	823,0	2,86
2019-yil	1204,0	486,0	4,88
2020-yil	1221,0	848,0	2,04

Bunda, Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasi tizimida ishlagan xodimlar soni; o'tkazilgan soliq tekshiruvlarining soni; o'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumi; model parametrlari.

5 O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi va Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasidan olingan ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi

6 Muallif tomonidan, "Microfit 10" dasturida amalga oshirildi.

7 Toshkent viloyati soliq boshqarmasidan olingan ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Regression tahlil natijasida koeffitsiyent 20,7898 ga, -0,0113ga, -0,0050 ga tengligi ma'lum bo'ldi. Regressiya koeffitsiyentlarining t-statistikasi mos ravishda 4,2586, -3,1192, -6,8182 ga tengligi hisoblanadi. Ishonch oralig'ining quyi va yuqori chegaralari mos ravishda, uchun 9,2462-32,3334 , -0,0199, -0,0027, -0,0067, -0,0033 belgilandi. Standart xatosi 4,8818ni, standart xatosi 0,0036 ni, ning standart xatosi 0,0007ni tashkil qilishi ma'lum bo'ldi.

2-jadval: Regressiyon tahlil natijasi⁸

Ko'rsatkichlar	Koeffitsiyentlar	Standart xato	t-statistika	P-qiyamat	Pastki chegara 95%	Yuqori chegara 95%
Y-Kesishma	20,7898	4,8818	4,2586	0,0038	9,2462	32,3334
Φ_1 o'zgaruvchi	-0,0113	0,0036	-3,1192	0,0169	-0,0199	-0,0027
Φ_2 o'zgaruvchi	-0,0050	0,0007	-6,8182	0,0002	-0,0067	-0,0033

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi regressiya tenglamasini tuzamiz.

$$\hat{Y} = 20,7898 - 0,0113 \Phi_1 - 0,0050 \Phi_2 \quad (2)^9$$

3-jadval: Regressiya tenglamasining ahamiyatlilik darajasi tahlili

Ko'rsatkichlar	df	SS	MS	F	Qiyamati F	Regressiya statistikasi	
Regressiya	2	11,7185	5,8593	42,0058	0,0001	Umumiy R	0,9608
Qoldiq	7	0,9764	0,1395			R-kvadrat	0,9231
Jami	9	12,6949				Tuzilgan R-kvadrat	0,9011
						Standart xato	0,3735

Regressiya tenglamasi tuzilgandan so'ng, model gipotezasi tuzildi. U quyidagicha ifodalanadi:

- $H_0: F_1 = 0, F_2 = 0$, ko'p omilli regressiya tenglamasi ahamiyatsiz; (3)
- $H_0: F_1 \neq 0, F_2 \neq 0$, ko'p omilli regressiya tenglamasi ahamiyatli. (4)

Belgilangan gipotezani tekshirishda Fisherning kvantil taqsimoti dan foydalanamiz. tengsizlik qanoatlanirilsa, tuzilgan regerssiya tenglamasini ahamiyatli, deb hisoblashimiz mumkin. Tahlilda = 42,0058 ga tengligini ko'ramiz. = 4,737414128 ga tengligini inobatga olib, tuzilgan regressiya tenglamamiz bashorat uchun to'liq yaroqli, deb xulosa qilishimiz mumkin. Erkli o'zgaruvchi variatsiyasining 0,9231 qismi erksiz o'zgaruvchilar variatsiyasi hisobidan yuz berganligi ma'lum bo'ldi. O'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumining 0,9608 qismi Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasi tizimida ishlagan xodimlar soni hamda o'tkazilgan soliq tekshiruvlarning soni bilan tushuntiriladi. Toshkent viloyati Davlat soliq boshqarmasi tizimida ishlagan xodimlar sonining 1% ga oshishi o'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumini 6,32% ga, o'tkazilgan soliq tekshiruvlarning sonining 1% ga oshishi esa o'rtacha bitta soliq xodimiga to'g'ri keluvchi soliq tushumini 3% ga sabab bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Soliq tushumlari darajasining soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligiga ta'sirini baholashning iqtisodiy ko'rsatkichlarini matematik modellar orqali prognoz qilish bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlarimiz natijasida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

- iqtisodiy ko'rsatkichlarni matematik modellar orqali tahlil qilishda unga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniq belgilash kerak va bog'liqlik darajasini aniqlab regression tahlillarni amalga oshirish lozim;
- soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligining miqdoriy ifodasini aniqlashda soliq to'lovchilari soni dinamikasini ham inobatga olgan holda ko'rsatkichlar qanchalik aniq ehtimollikda prognoz qilinsa mam-lakatda fiskal bazani shakllantirishga oid soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligi ta'minlanishi uchun ko'rilajak tadbirlar samaradorligi oshishi ta'minlanadi;

8 Muallif tomonidan, "Microfit 10" dasturida amalga oshirildi.

9 Muallif tomonidan tuzildi.

- soliq tushumlarining soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligiga ta'sirini baholashning iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlashda ilmiy asoslangan va jahonning rivojlangan davlatlari amaliyotida qo'llaniladigan usullarni qo'llagan holda yagona uslubiyotni ishlab chiqish lozim;
- iqtisodiy ko'rsatkichlarni statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilishda natijaga ta'sir etuvchi qanchalik ko'proq omillar o'rganilsa, kelgusi davr uchun prognoz ko'rsatkichi shunchalik aniqroq bo'lishiga erishiladi;
- regression modellar orqali prognozlash eng keng tarqalgan usullardan biri hisoblanadi va tahlil amalga oshirilganda aniqroq ko'rsatkichga ega bo'lishi uchun, ko'p yillik ma'lumotlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir;
- ekonometrik tahlillarning ko'rsatishicha, soliq tushumlari darajasi ijobiy ko'rsatkichlarining dinamik rivojlanish qonuniyatiga ega bo'lishi soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlarining yaxshilanishiga, davlatning fiskal imkoniyatlarini oshirishning maqsadli rivojlanishiga salbiy ta'sirsiz erishishni ta'minlaydi.

Umumiy xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, soliq tushumlarining soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligiga ta'sirini baholashning iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilish va istiqbolini aniq prognoz qilish, mamlakatda moliyaviy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga, davlat fiskal imkoniyatlari bardavomligi va iqtisodiyot real sektorida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan qulay ishbilarmonlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Kuo, C. Y. Estimation of Tax Revenue and Tax Capacity./ C. Y. Kuo//JDI Executive Programs.– 2015. – №. 2015-08. – 34 p.
2. The World Bank Group & International Monetary Fund (2005). Financial Sector Assessment Handbook. Washington DC, US.
3. International Monetary Fund (2019). Financial Soundness Indicators Compilation Guide. Washington DC, US.
4. Asian Development Bank. (2015) Financial soundness indicators for financial sector stability: A tale of three asian countries. Mandaluyong City, Philippines.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.